

Аналіз діючого законодавства щодо передачі персональних даних, які містять дані про стан здоров'я, від закладів охорони здоров'я до неурядової організації та подальша їх обробка з метою надання соціальних послуг

Україна належить до країн Європи та Центральної Азії, у яких тягар епідемії ВІЛ-інфекції/СНІДу є найважчим. Показник поширеності ВІЛ-інфекції у віковій групі 15–49 років становить 0,9% [ЮНЕЙДС, 2015 рік], а сама епідемія залишається сконцентрованою серед найбільш уразливих груп населення, зокрема серед людей, які вживають ін'єкційні наркотики, працівників комерційного сексу, чоловіків, які мають секс із чоловіками, ув'язнених і затриманих осіб. В останні роки в Україні близько 15 тис. осіб реєструють щороку з уперше в житті встановленим діагнозом ВІЛ-інфекції, у половині випадків одночасно діагностуються ВІЛ-інфекція і СНІД.

Епідемічна ситуація додатково ускладнюється через гуманітарну кризу всередині країни, котра призвела до збільшення числа внутрішньо переміщених осіб з деяких областей, які найбільше постраждали від епідемії ВІЛ. Дослідження доводять, що соціальні потрясіння та війни можуть погіршити ситуацію з поширенням ВІЛ-інфекції. Надмірний акцент на стратегії втручання на міжособистісному рівні часто не враховує ширшого соціального контексту ВІЛ-інфекції або вживання психоактивних речовин. Акцент на соціально-структурних факторах (таких, як правове поле), котрі «фіксують» поширення ВІЛ-інфекції в Україні, необхідний для кращого розуміння повного контексту епідемії та підготовки програм для стримування її поширення.

Конституція України гарантує рівні права й свободи усім громадянам. Низка законів України забезпечує людям, які живуть з ВІЛ, рівний правовий захист у суспільному та особистому житті. Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» є основним документом, який гарантує відсутність дискримінації, рівні можливості та доступ до послуг для ЛЖВ.

Уряд України, спільно з громадянським суспільством і міжнародними партнерами, домогся значного прогресу у створенні сприятливого політичного середовища у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014–2018 роки» є основним законодавчим інструментом, який вимагає надання послуг для людей, які

живуть з ВІЛ/СНІДом (ЛЖВ), та ключових груп населення на національному та регіональному рівнях. Реформа системи охорони здоров'я в Україні нещодавно зосередилася на трансформації системи громадського здоров'я, з особливим акцентом на поліпшення доступу до послуг у сфері ВІЛ. Україна взяла на себе зобов'язання досягти цілей «90-90-90» та реалізувати Стратегію прискорення ЮНЕЙДС, оголосивши таким чином про свою готовність усунути нормативні перешкоди та зміцнити політичне і правове середовище на підтримку лікування і профілактики ВІЛ-інфекції.

Профілактика ВІЛ забезпечується цілим комплексом державних гарантій. Проте ключові проблеми у досягненні політичних цілей пов'язані з відсутністю міжгалузевої координації та серйозним недофінансуванням програм профілактики з державного і місцевих бюджетів. Відсутність ефективних механізмів фінансування і надання послуг немедичними та неурядовими надавачами послуг є ще однією перешкодою у профілактиці ВІЛ-інфекції.

Розширення послуг тестування та краще охоплення ключових груп населення необхідні для того, щоб 90% людей, які живуть з ВІЛ, дізналися свій статус. Нормативні зміни і належне формування програм повинні враховувати перешкоди, пов'язані з тестуванням на ВІЛ за принципом opt-out, тестуванням поза межами медичного закладу і самотестуванням, тестуванням на робочому місці, обстеженням на ВІЛ партнерів людей, у яких результат тесту на ВІЛ виявився позитивним, залученням до анонімного тестування на ВІЛ підлітків 14–18 років.

Забезпечення доступу до лікування для всіх людей, які живуть з ВІЛ, є одним із проголошених пріоритетів Уряду України, проте нормативні перешкоди не дозволяють забезпечити повноцінну профілактику та лікування. Стандартизація протоколів лікування, заснованих на новітніх міжнародних рекомендаціях, і надання дружніх до пацієнта і вільних від стигми послуг є важливими питаннями, які належить вирішити. Нормативні документи, які звужують надання послуг діагностики та лікування ВІЛ-інфекції до центрів з профілактики та боротьби зі СНІДом та кабінетів «Довіра», створюють істотну перешкоду в доступі до цих послуг. Підвищення фінансової життєздатності програм лікування в Україні залежить від спроможності країни використовувати доступніші генеричні препарати, для чого потрібно внести зміни до патентного законодавства. До основних перешкод у лікуванні також належать складні адміністративні процедури і соціальна стигма та дискримінація ключових груп населення та ЛЖВ, у тому числі серед медичних працівників. Усі ці різні типи перешкод створюють

Аналіз був проведений в рамках реалізації проекту HealthLink «Прискорення заходів з подолання ВІЛінфекції в Донецькій області», який реалізується БО "БФ "Український ресурсний центр" за фінансової підтримки БО "100 ВІДСОТКІВ ЖИТТЯ" в рамках реалізації проекту HealthLink: "Прискорення зусиль з протидії ВІЛ в Україні" за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

прогалини в наданні послуг, що призводить до низького рівня охоплення лікувальними і профілактичними програмами по всій країні.

Одним з найгостріших питань у процесі надання комплексних послуг особам, що пройшли тестування на ВІЛ є питання передачі персональних даних, які містять дані про стан здоров'я, від закладів охорони здоров'я до організації та подальша їх обробка з метою надання соціальних послуг.

Питання захисту персональних даних, у тому числі про стан здоров'я є важливою темою, право на захист від втручання в особисте і сімейне життя гарантовано Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, Конституцією України та низкою національних нормативних актів.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначає, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (стаття 8).

Відповідно до ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Відповідно до Рекомендацій Ради Європи №R (97) щодо захисту медичних даних медичні дані можуть збиратись та оброблятись з інших джерел у тому числі «у профілактичних медичних цілях або у діагностичних або терапевтичних цілях стосовно суб'єкта даних або родичів суб'єкта. Також дані можуть збиратись від інших джерел для захисту життєво важливих інтересів суб'єкту даних або третіх осіб».¹

У національному законодавстві ці рекомендації та норми знайшли відображення у ст. 6 ст.14 Закону України «Про захист персональних даних». Відповідно до ч.6 ч.7 ст. 6 Закону

¹ <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/coerecr97-5.html>

«6. Не допускається обробка даних про фізичну особу, які є конфіденційною інформацією, без її згоди, крім випадків, визначених законом, і **лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.**

«Якщо обробка персональних даних є необхідною для захисту життєво важливих інтересів суб'єкта персональних даних, обробляти персональні дані без його згоди можна до часу, коли отримання згоди стане можливим»².

У ст.14 яка регулює питання поширення персональних даних, передбачено перелік випадків, у яких поширення персональних даних третім особам можливо без згоди суб'єкту персональних даних. Відповідно до вищевказаних норм, це випадки, визначених законом, і лише (якщо це необхідно) **в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.**

Але є аспекти, умови, за яких передача персональних даних які містять дані про стан здоров'я повністю відповідає вимогам діючого законодавства та не можуть вважатись порушенням права людини на невтручання в особисте життя та захист персональних даних, у тому числі, про стан здоров'я.

Відповідати законним цілям, зазначеним у ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних», а саме збиратись з метою захисту національної безпеки, захисту життєво важливих інтересів та дотримання прав людини.

Діюче законодавство України недостатньо точно, але все ж таки дає тлумачення національної безпеки та сфери, до якої відноситься поняття «життєво важливі інтереси людини». 21 червня 2018 року був підписаний Закон України «Про національну безпеку України»³, яким встановлені такі важливі поняття, як «національна безпека». Відповідно до норм цього закону, національна безпека-це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Як видно з визначення, національна безпека- це цілісний комплекс питань, що включає в себе у тому числі захист національних інтересів від реальних та потенційних загроз. Відповідно до п. 10 ст. 2 до національних інтересів відносяться **життєво важливі інтереси людини**, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує у тому числі безпечні умови життєдіяльності громадян. Ця норма закону відображає раніш задекларований принцип охорони здоров'я як пріоритетного напрямку діяльності держави та одним з головних чинників виживання та розвитку народу України.

Тож, проаналізувавши чинне законодавство можна впевнено казати, що передача даних від закладів охорони здоров'я до громадських організацій, які реалізують програми соціальної та інформаційної підтримки особам, які пройшли тестування на ВІЛ є

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>

³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

законною, оскільки виходить з забезпечення насамперед заходів з захисту життєво важливих інтересів людини та виконує завдання забезпечення національної безпеки та захисту національних інтересів України та українського суспільства і не може вважатись порушенням права людини на захист персональних даних без достатніх на те підстав, оскільки відповідає принципам.

Тобто, збираючи, обробляючи та передаючи персональні дані клієнтів слід перш за все керуватись наступними принципами:

- відповідності;
- адекватності;
- ненадмірність стосовно визначеної мети обробки.

Заклади охорони здоров'я задля забезпечення максимального доступу осіб, які пройшли тестування на ВІЛ, до інформації щодо наявних профілактичних програм та з метою поширення матеріалів щодо профілактики ВІЛ, інформування про причини зараження, шляхи передачі ВІЛ-інфекції, важливість здорового та морального способу життя для запобігання зараженню ВІЛ-інфекцією, заходи та засоби профілактики захворювання на ВІЛ-інфекцію, а також про можливості діагностики та лікування ВІЛ передають для подальшої соціальної та інформаційної роботи передають інформацію до громадських організацій, які спеціалізуються на відповідних напрямках роботи. У разі виявлення позитивного результату тесту громадська організація бере на себе полегшення інформаційної складової роботи закладів охорони здоров'я, вивільнюючи час для тестування більшої кількості осіб, що в свою чергу надає можливість закладам охорони здоров'я більш якісно здійснювати контроль за епідеміологічною ситуацією в країні та у разі потреби більш оперативно реагувати на виявлені у процесі тестування загрози.

Незважаючи на всі перешкоди, уряд України визнав важливість моніторингу, контролю, лікування та ліквідації епідемії ВІЛ-інфекції, і країна продемонструвала прогресивний підхід до створення сприятливого політичного середовища відповідно до цілей ЮНЕЙДС. В Україні впроваджується Загальнодержавна програма протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, яка є обов'язковою для виконання всіма гілками державної влади. Стратегія реформування системи охорони здоров'я України відображає прихильність і готовність держави покращувати стан здоров'я населення, зокрема серед найбільш уразливих груп населення, які є одним з пріоритетів державної політики в цій галузі.

Було досягнуто успіхів у формуванні національної нормативно-правової бази у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу, зокрема затверджено Загальнодержавну програму і новий закон щодо протидії СНІДу. Розробка Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я України на 2015–2020 9 Practical Manual Legal Environment Assessment for HIV: An operational guide to conducting national legal, regulatory and policy assessments

for HIV. UNDP, 2014. роки свідчить про ще більший рівень прихильності уряду України до боротьби з ВІЛ та формування ефективної нормативно-правової бази. Крім того, активна участь України в ініціативах ЮНЕЙДС («Цілі 90–90–90» і Стратегія прискорення) підтверджує її рішучість зміцнити правове середовище з метою підтримки лікування та профілактики ВІЛ-інфекції.

Незважаючи на ці досягнення, досі зберігаються певні юридичні неузгодженості і відсутність конкретних правових механізмів захисту для уразливих груп населення, що призводить до плутанини у впровадженні найкращого досвіду щодо профілактики та лікування ВІЛ-інфекції. На нещодавній нараді високого рівня з питань глобальної кризи ВІЛ було визначено важливі програмні та політичні цілі, яких необхідно досягти, щоб зупинити і повернути назад поширення ВІЛ у всьому світі. Здатність України швидко реагувати на зміни гарантуватиме, що громадяни отримують доступні послуги з профілактики та лікування ВІЛ-інфекції.